

Глава прва

1.

Младић је изашао из полупразног аутобуса на претећи пуну улицу. Возило нестаде иза кривине и одједном је тишина. Он застане надамак раскршћа, затечен чињеницом да је улица у коју се упутио блокирана. Није могао назад, већ само да продужи у сусрет људима на барикади који су га, чинило му се, једном кад су га угледали, с пажњом очекивали.

– Особну! – кратко је наредио човек у плавој радничкој блузи, као у униформи, с пиштољем заденутим за појас. Препознао га је. Сигуран је да је и овај њега, мада се, уживљен у улогу, правио да није. Пружи му личну карту, трудећи се да не покаже шта о томе мисли.

– Куда? – упита човек с пиштољем.

– Кући – каже младић.

– Твоја адреса је у Борову Насељу?

– Да, тамо живим, али кућа ми је овде.

– Гдје?

Изречитује адресу. Из комбија је провиривала цев сачмарице, уперена у њега. Тројица су стајала по страни, у хладу. Пили су кафу. Изгледали су заморени послом и подневним сунцем. Задња врата комбија била су прекривена великом заставом. Плавац му врати личну карту.

– Пролази.

Имао је утисак да је човек с барикаде био разочаран, јер није имао разлог да га здржи или да му забрани пролаз. Он пође, не осврћући се.

* * *

Давид П. живи у Борову Насељу, на четвртом спрату рушевне четрдесетдомке. Откако се преселио у стан, мајку и оца обично је виђао нерадним данима, но, како је све ово почело, посећивао их је све ређе. За кретање по граду били су потребни храброст и напор воље. Учестала су легитимисања. На сваком кораку стајали су, учтиви додуше, али до бола службени полицајци. Уз то, где год се упутиш, поред редовних пунктова хрватског МУП-а, мораш још да прођеш и барикаде, иза којих су чекале групе намргођених, афектираних – интелигената, тих „драговољаца”, до зуба наоружаних и, рекло би се, спремних на све. (Донедавно, барикаде су биле неизбежан декор само на улазима у српска места. После другог маја, и Хрвати су почели да их дижу). У та лица избегаваш да гледаш јер, тиме им дајеш повода за додатно квазипроверавање и питања: куда, код кога и зашто идеш. Све то чини непривлачним, понижавајућим, чак опасним, излазак на улицу.

Све је мање народа у граду. Одједном примећује да се за дана више не чује цика деце у игри испред његове зграде и, све чешће, с балкона види, да целе породице одлазе, рекло би се, по пртљагу и изразима на лицима – не на летовање. Ноћи, пак, посташе окови од мрака. Протицале су у језивој тишини, јер из неког, још ничим испровоцираног, опреза, са смирајем сунца, нико више није излазио.

Неколико недеља касније, пуцњи, рафали, експлозије... Онда почеше по Вуковару да нестају људи, горе кафе, радње, трговине. Срби то нестају из својих кућа. По ноћи. Свашта се већ прича и нагађа, предвиђа и доказује.

Давид се опирао психози, тој општој збуњености, колико је могао. Трудио се да живи као да га се све то не тиче. Хтео је да верује да ће флоскула страха и омразе спласнути и проћи.

Кад је све ово почело, питао се? Који догађај, која вест, чија реч је означила почетак? Није знао. Нека мрзост је, однекуд, ушла међу људе. Лудост нека.

У ваздуху се осећала напетост. Чудна, претећа тишина, почела је да бубри и да се напиње, расте. Обичном човеку је тешко да тој новој реалности одреди смисао. И, све што се дешавало било је последица тог страха, тог ћутања, тог злурадог сашаптавања, мржње... Све је слутило на зло.

У вуковарском крају, време се, зато, проводи у стану, кући – или на барикадама. Зависно већ од тога како, због чега, где – и зашто – живиш. Али више није могао да одгађа посету родитељима. Зато је данас, ипак, пошао у Вуковар.

* * *

Улица у којој се налази кућа његовог оца, у којој је одрастао, пуста је, глува. Ништа необично. На обали реке, кратак, његов сокак је одувек био миран и тих. Али овај садашњи мир – друкчији је, пун неизвесности. Никог, баш никог нема на улици.

Пажњу му привукоше беле тачке, отиснуте масном фарбом по тротоару. У неправилним размацима, на први поглед, ти кругови су могли да значе било шта.

СТИГАО ЈЕ ДО БРОЈА ДВАНАЕСТ. ОПАЗИО ЈЕ ЈОШ ЈЕДАН БЕЛИ КРУГ. ЧУДНО, ПОМИСЛИ.

Отворио је гвоздену капију. Она издајнички зацвиље, јављајући домаћину да неко стиже. Мати провири иза кућног угла, а њен сумњичаво уплашени поглед се умири кад схвати да је то само њен јединац.

– Добар дан, мама – насмејао се и, пришавши, положио руке на њена уска, опуштена рамена, љубећи је у образ. Она га на тренутак чврсто приви уза се и он осети њено дрхтање.

– Мама, јеси ли добро?

Она га још једном пољуби у образ, као да се труди да добије на времену док пребира у себи, тражећи реч која ће највише да одговори тренутку.

– Живи смо – рече на крају звонким гласом и с напором се насмеши. Загрљени, пођоше ка задњем делу дворишта где су лети, у дебелој хладовини липе и ораха увек били постављени сточић, и столице од плетеног прућа. Дочекао их је отац, пућкајући лулу, као увек у време доколице.

Тодор тихо устаде, пребацивши лулу у леву руку, продрма снажно његову десницу, пропраћајући то само кратким: „Здраво”.

– Стано, донеси – благо се обратио жени, а она је већ нестајала у вратима летње кујнице да спреми кафу, и пиће и, зацело, помисли Давид, нешто слатко. Пре но што седе до оца, Давид посегне у џеп јакне. Припали. Пушили су у тишини, загледани у оно парче Дунава, шуме и неба понад Бачке, које се с тог места дало видети кроз оквир од живице и багрења што опасује башту.

Он испод ока погледа у оца, у његово суво испошничко лице засвођено црним чупавим обрвама. У својој дубокој сенци, оне су скривале очи, мутне беоњаче и зеленосмеђе дужице, истичући сјај његових зеница, дајући целом том лицу строг, готово дивљи израз и неку неприкосновену чврстину.

Као дете, гледајући у те очи осећао је истовремено страх и магичну топлину, збуњеност и радост, спокој... Испод уског и дугог горштакког носа још увек су се црнели бркови. Задњих година били су све дужи и усуканији, као у намери да смекшају израз очевог тврдог лика.

Било је периода када се отац и син дуго нису виђали, али сваки пут кад се поново сретну, Давид би нашао нешто ново на очевом лицу, неки нови печат времена који је чинио његов лик изнова занимљивим и необичним. Највреднији од свега био је спокој који би осетио у

његовој близини. Поседе тако, поћуте, упуте један другом какву шалу, и онда се растану. Он са собом увек понесе довољну дозу Тодорове смирености, заслађену мајчиним милоштама.

– Како је на послу? – прекида Тодор тишину уобичајеним питањем.

– Гураво... никако. И не радимо више.

– Лају ли, они?

– Онако, издалека... отровно боду.

– А шеф?

– Не. Не показује се тај... Само онај пијани Мажар изазива и вређа.

– Мажар... многи Мажари су у оном рату били кољачи. Чувај се њега.

– Ма не... шеф је опаснији... само он то некако... издалека он то, знаш шта мисли, а овамо све fino с тобом.

– Не радите, значи.

– Пословница је затворена. Комбинат је, мислим, коначно клекао. Тешко да ће ускоро да се усправи.

– Неће више никада да се усправи. А ти – сад би било zgodно да одеш мало преко... да обиђеш родбину. А у међувремену – видеће се.

– А ви? Можда да одемо скупа.

– Не, сине. Ми ћемо остати. Ко на̄с гледа...?

– Него, реци ми, ако знаш, шта значе оне беле тачке по целој улици?

– Приметио си? – осмехне се Тодор.

– Јесам, али не знам шта ће сад да... и тада Давид на једном схвати – то је звезда Давидова из времена Трећег рајха, жута линија из давног доба куге – у овом случају – то је ознака за куће у којима живе – Срби.

– Јутрос је то освануло. То они хоће само да заплаше људе – објасни отац с осмехом.

– Специјални рат... – закључи Давид, одмотавајући у мислима клупко неверица. Одједном му у памет дођу

све приче и гласине... Мрља на зиду била је једино што је остало од пароле на фасади персоналног одељења Комбината, која је осванула једног априлског јутра и убрзо била избрисана, састругана и премазана новим слојем боје. Мало је било оних који су стигли да је прочитају. Њено појављивање свело се на гласине, на оно што се званично називало: „непотребно и тенденциозно узнемиравање јавности”. Једни кажу, већ према томе коме табору припадају, да је све то било измишљено, да је то, у ствари, била некаква шаљива доскочица, ласцивна глупост, навијачки слоган... Док је, међу другима, брујало да је парола имала сасвим одређену поруку. Остало је питање да ли је тај графит, исписан масном црвеном фарбом, био тек провокација, неслана шала или већ потпуно отворена претња: *Србима и псима – улаз забрањен*, причало се, после, да је писало на зиду. Иста парола је на том зиду осванула и априла 1941.

У пословници о томе није било речи. Хрватима разговор о томе није био потребан, а Срби су само шаптали...

– Како би било да пођемо скупа? – упита поново оца.

– Не брини за нас – уверава га отац – ти се чувај. Таквих, као што си ти, они хоће да се реше, младих и спремних за пушку. А ми... Стари смо и ни за кога више нисмо опасни. А ако баш загусти – доле под бајером је чамац. За десет минута бићемо у Бачкој. Само, не помињи пред мајком... Срнеће срце има наша...

– Ево кафице. Хоћеш ли сока од вишања? Немамо ништа друго. Добар је... а ево има и мало колачића, од недеље остало... – правдала се мати, као и увек кад је изненаде посетом.

– Ма, добро је, мама. Седи овде.

Мајка седе између њих, пружи им кафу. Тишина. Ненавикнут на њезино ћутање, забринут погледа у оца.

– Тебе, мама, нешто мучи... Кажи ми, шта је.